

Nouzový stav

Jaké jsou dopady a jak se ochránit po právní stránce?

17. 3. 2020

Vláda České republiky za účelem zamezení šíření koronaviru označovaného jako SARS-CoV-2 na území České republiky vyhlásila nouzový stav a přijala několik krizových opatření, která velmi významně ovlivňují činnost řady podnikatelů i veřejnoprávních korporací. Zde přehledně shrnujeme jejich dopady v nejvýznamnějších oblastech a praktická právní doporučení:

1. Pracovněprávní aspekty šíření SARS-CoV-2

Povinnost zaměstnavatele minimalizovat zdravotní rizika spojená s výkonem práce

Zaměstnavatel je povinen přijmout opatření na ochranu zdraví zaměstnanců při práci, a to i v souvislosti s koronavirem, zejména:

- ◀ **zajistit osvětu** mezi zaměstnanci o prevenci nákazy koronavirem (doporučení základů osobní hygieny, včasné hlášení podezření nákazy nebo kontaktu s nakaženým atd.);
- ◀ **zajistit ochranné prostředky** adekvátní dle povahy práce (dezinfekční přípravky, roušky, respirátory apod.) a zajistit zvýšenou dezinfekci pracoviště;
- ◀ **omezit osobní setkání** velkého počtu zaměstnanců, pohyb třetích osob na pracovišti a služební cesty zaměstnanců;
- ◀ **informovat zaměstnance** o přijatých opatření a opatření aktualizovat s ohledem na vývoj situace.

Veškerá opatření je třeba řádně evidovat, aby byl zaměstnavatel schopen doložit, že své povinnosti v oblasti bezpečnosti práce a ochrany zdraví svých zaměstnanců řádně plní. Při zavádění jednotlivých opatření je však nutné dbát rovněž na ochranu soukromí jednotlivých zaměstnanců.

Převedení zaměstnanců do režimu práce z domova (home office)

Snižuje riziko nákazy a šíření koronaviru a současně i ekonomické dopady krizových opatření. I práce z domova je ale výkonem závislé práce, kdy **zaměstnavatel nese za zaměstnance odpovědnost** (např. na úrovni BOZP, při pracovních úrazech, proplacení nákladů na opotřebení vlastního vybavení zaměstnance). **Zaměstnanec je při home office povinen plnit svěřené úkoly** ve stejném rozsahu i kvalitě, jako v případě práce na pracovišti. Při plošném převedení zaměstnanců na home office je potřeba **stanovit jasná pravidla výkonu práce z domova**, zaměstnance s nimi seznámit a dodržování povinností kontrolovat vedoucími pracovníky.

Dočasný pokles potřeby pracovní síly v důsledku poklesu poptávky po výrobcích a službách

Zákoník práce nabízí pro řešení dočasného poklesu potřeby pracovní síly několik možností:

- ◀ **zakázat docházení zaměstnanců na pracoviště** a vnitřním předpisem (nebo dohodou s odborovou organizací) **snížit náhradu mzdy až na 60 % průměrného výdělku**;
- ◀ **určit čerpání dovolené**, nejméně 14 dnů předem (dohodou lze i dříve);
- ◀ **přesunout rozvržení směn**, nejméně 14 dnů předem (dohodou lze i dříve).

Dopady překážek na straně zaměstnanců – povinná karanténa, uzavření škol

Zaměstnavatel je povinen **omluvit dočasnou pracovní neschopnost zaměstnance** v důsledku přijatých krizových opatření v případě:

- ◀ **pobytu zaměstnance v rizikové oblasti**, a to standardně v délce 14 dnů ode dne návratu z rizikové oblasti a
- ◀ **potřeby zajistit péči o dítě mladší 10 let**.

V případě, že chce zaměstnavatel nechat zaměstnance pracovat z domova, je nutné domluvit se na tom předem, aby zaměstnanci nebyla vystavena neschopenka.

2. Smluvní vztahy

Koronavirus ve smluvních vztazích

Vládní opatření přijatá v souvislosti s epidemií koronaviru mohou mít vedle mezinárodního obchodu také významný právní dopad do tuzemských obchodní transakcí. Čeští dodavatelé a odběratelé se tak aktuálně musí potýkat s tím, zda je v souvislosti s probíhající epidemií koronaviru možné dodatečně změnit smluvní podmínky dodání zboží či služeb z důvodu zvýšení nákladů či nedosažení předpokládaného profitu, anebo zda je možné omluvit zpoždění v těchto dodávkách, tyto dodávky pozastavit či dokonce zrušit.

Výše uvedené právní otázky je vždy nutné **posuzovat dle konkrétního obsahu smlouvy**. Občanský zákoník však stanovuje tato základní pravidla.

Podstatná změna okolností

Epidemii koronaviru, popř. související vládní opatření je možné považovat za podstatnou změnu okolností, pokud tyto okolnosti založí zvlášť hrubý nepoměr zvýhodněním jedné ze smluvních stran ať už neúměrným zvýšením nákladů na plnění předmětu smlouvy, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění.

V takovém případě může postižená strana po druhé straně požadovat **obnovení jednání o smlouvě**; musí tak učinit **do 2 měsíců** ode dne, kdy se o okolnostech zakládajících **zvlášť hrubý nepoměr** dozvěděla. Pokud se strany v přiměřené lhůtě nedohodnou, může se kterákoliv z nich obrátit na **soud**.

O aplikaci institutu podstatné změny okolností bude možné uvažovat za předpokladu, že strany na sebe ve smlouvě **nepřebraly nebezpečí změny okolností**, tedy pokud v uzavřeném smluvním vztahu nevyloučily použití ust. § 1765 odst. 1 občanského zákoníku.

V každém případě platí, že postižená strana **musí plnit své smluvní povinnosti** i po dobu obnoveného jednání stran o smlouvě nebo po dobu soudního řízení. Jinak se dostává do prodlení.

Vyšší moc

Epidemie koronaviru, popř. související vládní opatření by mohly omluvit neplnění smluvních povinností z důvodu **mimořádné nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky vzniklé nezávisle na vůli strany, které dočasně nebo trvale zabránily splnění její povinnosti** (tzv. vyšší moc).

Nepředvídatelnost překážky je nutné zkoumat k době uzavření smlouvy, její nepřekonatelnost pak podle individuálních okolností.

Pokud strana porušila smlouvu v důsledku vyšší moci, nebude druhé straně odpovídat za škodu. Neobsahuje-li však uzavřená smlouva jinou úpravu, aplikace vyšší moci neomluví jiné důsledky spojené s porušením smlouvy, jako uplatnění smluvních pokut nebo odstoupení od smlouvy.

Následná nemožnost plnění

Ve výjimečných případech může epidemie koronaviru, popř. související vládní opatření vést až k zániku smlouvy v důsledku následné nemožnosti plnění, **není-li možné plnění poskytnout ani za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po určené době**.

Jak tedy postupovat v konkrétních případech?

- ◀ Zkontrolovat, zda smlouva s obchodním partnerem (ne)obsahuje klauzuli o převzetí nebezpečí změny okolností
- ◀ Zkontrolovat, zda smlouva obsahuje vlastní doložku vyšší moci nebo zda bude aplikován zákonný režim
- ◀ V případě očekávaných překážek bezodkladně notifikovat smluvní stranu o tom, že nastala podstatná změna okolností, vyšší moc či následná nemožnost plnění
- ◀ Naplnění jednotlivých atributů a podmínek pro aplikaci institutu podstatné změny okolností, vyšší moci či následné nemožnosti plnění vyhodnocovat průběžně

3. Veřejné zakázky

Krizový stav obecně vyžaduje adekvátní reakci, kterou často není možné realizovat bez adekvátního materiálního zajištění. Pokud se jedná o kvalifikovaný krizový stav, jak tomuto termínu rozumí zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), a v němž se momentálně nacházíme, je možné při pořízení nezbytných dodávek, služeb nebo i stavebních prací uvažovat o využití výjimky z povinnosti realizovat zdlouhavé zadávací řízení dle zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů (ZZVZ).

Takový postup může být nejen přípustný, ale často i nezbytný, pokud mají být efektivně ochráněny zájmy České republiky a jejích občanů, které krizový stav akutně ohrožuje.

Podmínky pro aplikaci výjimky podle § 29 písm. c) ZZVZ

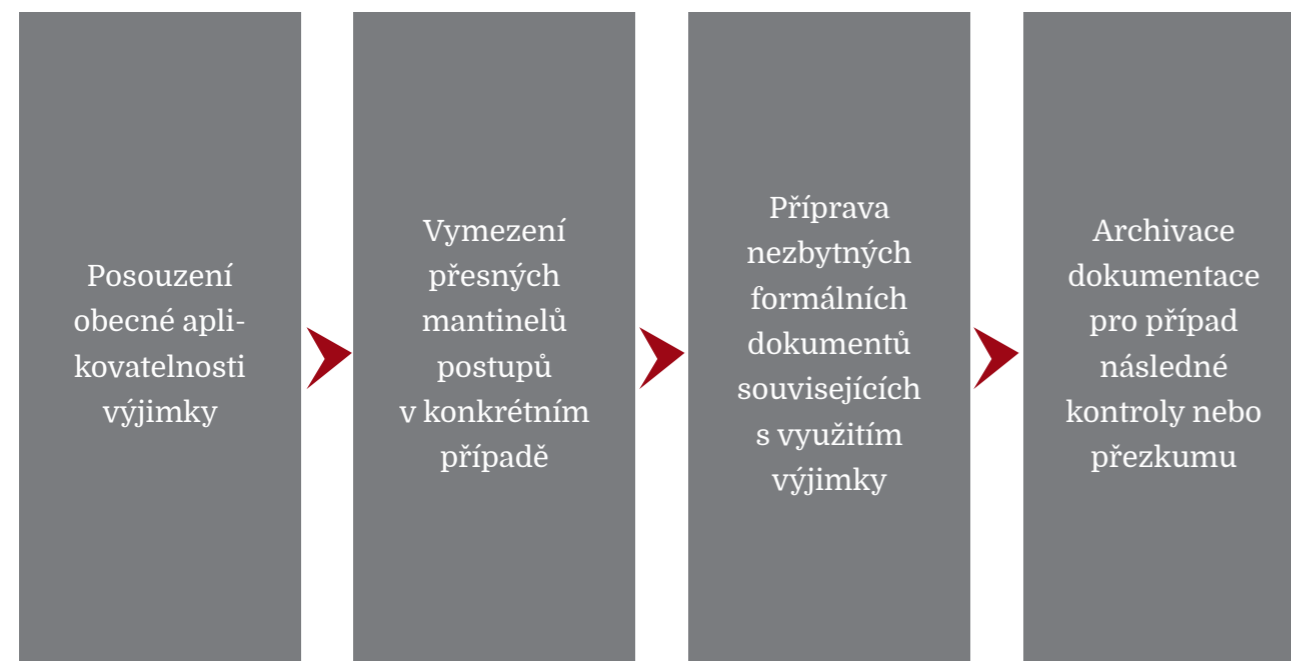
Zadavatel není povinen zadat veřejnou zakázku v zadávacím řízení

- ◀ Jde o zadávání nebo plnění veřejné zakázky v rámci zvláštních bezpečnostních opatření stanovenými jinými právními předpisy,
- ◀ současně nelze učinit takové opatření, které by provedení zadávacího řízení umožňovalo.

Přezkum ze strany ÚOHS:

Přezkumu ze strany ÚOHS podléhá pouze naplnění podmínek pro přímé zadání veřejné zakázky v rámci krizových stavů, avšak konkrétní postup uzavírání smlouvy přezkumu ze strany ÚOHS nepodléhá.

Konkrétní postup:

4. Náhrada škody

V návaznosti na krizová opatření přijatá v souvislosti s epidemií koronaviru, je stát v souladu s § 36 krizového zákona, kterým je stanovena zvláštní odpovědnost státu za škodu, povinen nahradit škodu, jenž vznikla fyzickým či právnickým osobám v příčinné souvislosti s krizovými opatřeními.

Pro vznik odpovědnosti za škodu podle § 36 krizového zákona musí být splněny následující podmínky:

- ◀ existence krizového opatření;
- ◀ vznik škody;
- ◀ příčinná souvislost mezi krizovým opatřením a vznikem škody;
- ◀ škodu si poškozený nezpůsobil sám, a to např. i porušením prevenční povinnosti.

Nárok na náhradu škody musí poškozený uplatnit nejpozději do 6 měsíců ode dne, kdy se o škodě dozvěděl, a to u příslušného orgánu krizového řízení. Uplatnění nároku na náhradu škody u příslušného orgánu krizového řízení je nutnou podmínkou pro případné uplatnění, resp. projednání daného nároku u soudu.

V tomto ohledu je klíčové, aby poškozený důsledně evidoval a zaznamenával veškeré škody, které mu v souvislosti s krizovým opatřením vznikají, neboť v případě uplatnění svého nároku musí prokázat splnění všech shora uvedených podmínek pro vznik odpovědnost státu za jemu vzniklé škody. Je nicméně nutné činit průběžně vše pro minimalizaci škod (např. jednat se smluvními partnery o prodloužení sjednaných termínů plnění).

5. Státní podpora

Pro zmírnění ekonomických dopadů lze v tuto chvíli využít několik opatření připravených vládou:

- ◀ požádat o bezúročný úvěr COVID od ČMZRB (dosud vyčleněny prostředky ve výši 1,5 mld. Kč);
- ◀ využít možnost pozdějšího podání daňového přiznání nebo kontrolního hlášení a úhrady daně, a to až o 3 měsíce;
- ◀ požádat o prominutí sankce za úhradu již splatné daně;
- ◀ požádat o změnu výše záloh daně nebo odpuštění povinnosti daň zálohovat.

Vláda také avizovala, že připravuje další úlevy. Na zmírnění dopadů by mělo být možno využít i prostředky z přesměrovaných evropských operačních programů. Vzhledem k velkému zájmu o poskytnutí dotací a subvencí je nezbytné prohlášení vlády sledovat a reagovat velice rychlou a bezchybnou žádostí.